

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN KLİNİK UYGULAMADAKİ MOBBİNG MARUZİYETİNİN KAYGI DÜZEYİ İLE İLİŞKİSİ

Derya TÖLÜCE

Dr. Öğr. Üyesi Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
drytlc_87@hotmail.com, Osmaniye/Türkiye, 0000-0002-1340-013X

Ayşe ŞAHİN

Öğr. Gör. Harran Üniversitesi, Viranşehir Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, aysesahin@harran.edu.tr,
Şanlıurfa/Türkiye, 0000-0002-0112-2371

Öz

Bu araştırma hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulama ortamında mobbinge maruz kalma durumlarının kaygı düzeyi ile ilişkisinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma Kasım 2019-Ocak 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi ile Sağlık Yüksekokulunun 406 hemşirelik bölümü öğrencileri ile tanımlayıcı olarak yapıldı. Araştırma verileri kişisel bilgi formu, psikolojik yıldırma (mobbing) ölçeği ve durumluk kaygı envanteri ile yüz yüze toplandı. Verilerin analizinde SPSS 18.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler sayı, frekans, ortalama ve standart sapma kullanıldı. Gruplar arasındaki analizlerde Mann Whitney U ve Kruskal- Wallis testleri kullanıldı. Ölçeklerin puan ortalaması arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile belirlendi. Öğrencilerin yaş ortalaması 20.86±1.55'dir. Öğrencilerin %51.2'sinin klinikte mobbinge maruz kaldığı ve %33.7'sinin hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıkları bulunmuştur. Öğrencilerin durumluk kaygı ölçeği puan ortalaması 45.16±10.34 ve mobbing maruziyet ölçeği puan ortalaması 0.62±0.74'tür. Öğrencilerin psikolojik yıldırma (mobbing) ölçeği ile işten izolasyon, mesleki statüye saldırı, kişiliğe saldırı ve direkt negatif davranış alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunurken, psikolojik yıldırma (mobbing) ölçeği ve durumluk kaygı ölçeği arasında düşük düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunmuştur (p<0.05). Klinikte uygulama yapan hemşirelik öğrencilerinin yarıdan fazlasının klinikte mobbinge maruz kaldıkları ve mobbinge maruz kalan öğrencilerin klinikte durumluk kaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, klinik uygulama esnasında hemşirelik öğrencilerinin mobbinge maruz kalmalarını önlemek amacıyla okul-hastane işbirliğinin sağlanması ve sürdürülmesi, klinikte çalışan hemşireler ile etkili iletişimle sürdürülmesi ve hemşirelerin de desteklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Öğrencisi, Klinik Uygulama, Mobbing, Kaygı

THE RELATIONSHIP OF MOBBING EXPOSURE OF NURSING STUDENTS IN CLINICAL PRACTICE AND THE LEVEL OF ANXIETY

Abstract

This research was conducted to determine the relationship between the level of anxiety of nursing students in the clinical practice environment and their exposure to mobbing. The research was carried out as a descriptive study with 406 nursing department students of Health Sciences Faculty and Health School of a state university in the Southeastern region of Turkey between November 2019 and January 2020. Research data were collected face to face with personal information form, mobbing scale and state anxiety inventory. SPSS 18.0 package program was used in the analysis of the data. In the analysis of the data, descriptive statistics number, frequency, mean and standard deviation were used. Mann Whitney U and Kruskal-Wallis tests were used for analyzes between groups. The relationship between the mean scores of the scales was determined by Spearman correlation analysis. The average age of the students is 20.86±1.55. It was found that 51.2% of the students were exposed to mobbing in the clinic and 33.7% of them were exposed to mobbing by nurses. The students' state anxiety scale mean score was 45.16±10.34 and the mobbing exposure scale mean score was 0.62±0.74. While there was a moderate positive correlation between the students' mobbing scale and the sub-dimensions of isolation from work, assault on professional status, attack on personality, and direct negative behavior, a low level of positive correlation was found between the mobbing scale and state anxiety scale (p). <0.05). It was found that more than half of the nursing students practicing in the clinic were exposed to mobbing in the clinic and the state anxiety levels of the students who were exposed to mobbing were found to be high in the clinic. In line with these results, it is recommended to ensure and maintain school-hospital cooperation, to maintain effective communication with nurses working in the clinic, and to support nurses in order to prevent nursing students from being exposed to mobbing during clinical practice.

Keywords: Nursing Student, Clinical Practice, Mobbing, Anxiety

1. GİRİŞ

Mobbing, “işyerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketidir. Kişinin haksız yere suçlanması, taciz, ima, dedikodu yoluyla itibarını sarsarak küçük düşürme, yıpratma, duygusal ve psikolojik şiddet uygulayarak, kişiyi işyerinden uzaklaştırmayı amaçlayan kötü niyetli davranışlardır” olarak tanımlanmaktadır (1). İş yerinde mobbing bir kişinin ya da grubun belirledikleri kişiye karşı uyguladıkları sistematik, ısrarlı, aşağılayıcı, yıldırıcı, haksız söz ve davranışlardır (2). Yıldırım ve Yıldırım’a göre, Leymann mobbingi bir veya daha fazla kişinin bir bireye karşı sistematik, yönlendirilmiş, etik olmayan iletişim ve düşmanca davranış biçiminde ortaya çıkan psikolojik terör olarak tanımlamıştır (3). İşyerinde mobbing, belirli bir zamanda belirli bir kişiye tekrar tekrar hedeflenen sözlü taciz, saldırgan sözler, alay, iftira veya sosyal izolasyon gibi durumları ifade eder (4).

Mobbing ifadesi tekrarlanan saldırgan ve hatta şiddet içeren davranışların belirli bir süre boyunca bir bireye yönelik olduğu durumlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Mobbing terimi, bir işçinin, amirinin veya yöneticinin sistematik olarak ve tekrar tekrar kötü davranışlara maruz kaldığı ve astları, amirleri veya iş arkadaşları tarafından mağdur edildiği tüm durumları tanımlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (5). Mobbing kavramı ilk defa, hayvan davranışlarını inceleyen Avusturyalı bilim adamı K. Lorenz tarafından 1960’lı yıllarda kullanılmıştır. İşyerinde mobbing kavramını ise ilk defa İsveçli Sosyolog Heinz Leyman 1980 yılında çalışanların birbirine uyguladıkları psikolojik şiddeti ifade etmek için kullanmıştır (6). Mobbing, diğer kişi ya da kişiler tarafından hedefe konulan bireyi güçsüz ve savunmasız bırakmak yönünde uygulanan düşmanca ve etik olmayan davranışlardır (7). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle son yıllarda, sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık çalışanlarının yüksek oranda duygusal baskıya maruz kaldığı bildirilmektedir (8). Özellikle sağlık çalışanlarının, diğer mesleklerle göre daha fazla risk altında olduğu bilinmektedir. Araştırmalar, sağlık çalışanlarının, hizmet sektörü çalışanlarına göre şiddete uğrama riskinin 16 kat daha fazla olduğunu, hemşirelerin ise diğer sağlık profesyonelleri arasında üç kat daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir (1). Hemşireler çalıştıkları kurumlardaki hastalar, hasta yakınları, hastane yöneticileri, amirleri, meslektaşları, hekim ve akademisyen hekimler gibi birçok farklı nedenden dolayı daha fazla mobbinge maruz kalmaktadırlar (9,10).

Hemşirelik mesleği ile ilgili olarak işyerinde mobbingi “hemşirelerin içten memnuniyetsizliklerini birbirlerine, kendilerine ve kendilerinden daha az güçlü ve daha az etkili olanlara yönlendirmeleri” olarak tanımlamıştır. Mobbing davranışları meslektaşlarına yönelik sesini yükseltmek, kaba veya aşağılayıcı yorumlar yapmak, bir meslektaşın başkalarına yardım etme yeteneğini zayıflatmak, meslektaşını sabote etmek gibi doğrudan ve dolaylı, sözlü ve sözlü olmayan tepkiler şeklindedir (11). Mobbing davranışları çalışanlara duygusal ve fiziksel yönden zarar vererek sağlık hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir (12). Hemşirelik öğrencileri eğitimleri süresince en çok kaygılandıkları aşamanın klinik deneyim olarak belirtmişlerdir (13). İnsan davranışlarının açıklanmasında önemli bir kavram olan kaygı, “bireyde zorlanma sonucu oluşan aşırı enerjiye karşı gelişen psikolojik bir tepki” olarak tanımlanmaktadır. Kaygı, durumluk ve sürekli olmak üzere iki açıdan ele alınabilir (14). Bu nedenle, belli bir zamanda bir duruma bağlı olarak gelişen öznel gerginlik, evham duyguları ve otonom sinir sisteminin uyarılması ile karakterize geçici kaygı durumları yaşamaktadırlar. Bu duygusal durum durumluk kaygı olarak tanımlanmaktadır (15).

Hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri kapsamında klinik uygulama sırasında klinikte mobbinge maruz kalması da onların kaygı düzeylerini artıran durumlardan birisidir. Yapılan bir çalışmada sağlık personeli ile birlikte klinik uygulama yapan hemşirelik öğrencilerinin de mobbinge maruz kaldıkları belirlenmiştir. Mobbing maruziyeti hemşire adaylarının mesleğe bakış açılarını ve motivasyonunu etkileyerek, sağlık bakım hizmetlerinin verimliliğini ve kalitesini düşürmektedir (16). Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamada diğer sağlık profesyonelleri tarafından sözlü saldırılara uğradığının belirlenmesi; hemşirelerin daha öğrenci iken sözlü saldırılara maruz kaldığını göstermektedir. Aynı

zamanda öğrencilerin klinik uygulamanın ilk günündeki durumluk kaygı düzeylerinin uygulamanın sonuna göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir (16, 17).

Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin klinikte mobbinge maruz kalıp kalmadıklarının değerlendirilme mesleki gelişim açısından ele alınmaktadır. Bu araştırma, hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulama esnasında mobbinge maruz kalma durumlarının kaygı düzeyi ile ilişkisinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma, tanımlayıcı nitelikte bir araştırma olarak planlandı ve bu doğrultuda yapıldı.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Kasım 2019-Ocak 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi ile Sağlık Yüksekokulunun hemşirelik bölümü öğrencileri ile yürütüldü.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi ile sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümünün ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfında bulunan toplam 694 öğrenci oluşturdu. Araştırma örneklemi için herhangi bir örneklem seçimine gidilmeyerek araştırmaya katılmayı kabul eden 406 öğrenci ile araştırma tamamlandı.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri kişisel bilgi formu, psikolojik yıldırma (mobbing) ölçeği ve durumluk kaygı envanteri ile toplandı

Kişisel Bilgi Formu: Formda öğrencilerin yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu, klinik uygulamalardaki mobbing maruziyeti ve mobbing uygulayan kişi gibi özellikleri sorgulayan 11 soru yer almaktadır (1,6).

Psikolojik Yıldırma (Mobbing) Ölçeği: Yıldırım ve Yıldırım (2008) tarafından geliştirilen 33 maddeden oluşan ölçek katılımcıların işyerinde yaşadıkları psikolojik şiddet davranışlarının içeriğini ve bu davranışların şiddetini değerlendirmektedir. İşyerinde psikolojik şiddet davranışları: bireylerin işten izolasyonu, mesleki statüye saldırı, kişiliğe saldırı ve doğrudan yapılan olumsuz davranışlar olmak dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Davranışların sıklığının belirlenmesinde, ölçek maddeleri 0= hiç karşılaşmadım ile 5= her zaman karşılaşıyorum şeklinde derecelendirilerek 6'lı likert yöntemi kullanılmıştır. Ölçek bireyin işten izolasyonu 11 madde (17,18,19,20,22,23,24,25,26,30,31) mesleki statüye saldırı 9 madde (5,10,11,12,13,14,16,21,29), kişiliğe saldırı 9 madde (1,2,3,4,6,7,8,9,15), direkt negatif davranışlar 4 madde (27,28,32,33) olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puanın madde sayısına bölünmesiyle elde edilen puan 1 ve üzerinde ise, kişinin işyerinde kasten mobbing davranışlarına maruz bırakıldığını; 0- 0.25 arası değer ise kişinin işyerinde mobbing davranışlarıyla karşılaşmadığını göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa (α) katsayısı ile ölçülmüştür. Ölçeğin toplam Cronbach α iç tutarlılık değeri 0.93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alfa değeri 0.80 olarak bulunmuştur (3,18).

Durumluk Kaygı Envanteri (STAI FORM- I): Durumluk Kaygı Envanteri (STAI-I) Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirliği ise Öner ve Le Compte (1985) tarafından yapılmıştır (19).

Ölçeğin Puanlaması: Ölçekte "doğrudan (düz)" ve tersine çevrilmiş ifadeler vardır. Olumlu duyguları dile getiren ters ifadeler puanlanırken 1 ağırlık değerinde olanlar 4'e, 4 ağırlık değerinde

olanlar ise 1'e dönüştürülür. Olumsuz duyguları dile getiren doğrudan ifadelerde 4 değerindeki yanıtlar kaygının yüksekliğini gösterir. Tersine çevrilmiş ifadelerde ise 4 değerindeki yanıtlar düşük, 1 değerindeki yanıtlar yüksek kaygıyı gösterir. Durumluk Kaygı Ölçeğinde 10 tane (1,2,5,8,10,11,15,16,19 ve 20. maddeler) tersine çevrilmiş ifade vardır. Doğrudan ifadeler için elde edilen toplam ağırlıklı puandan, ters ifadelerin toplam ağırlıklı puanı çıkartılır ve bu sayıya değişmeyen bir değer eklenir. Bu değer Durumluk kaygı ölçeği için 50'dir. Ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 arasında değişir. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan ise düşük kaygı seviyesini belirtir. Uygulamalarda saptanan ortalama puan seviyesi 36 ile 41 arasında değişmektedir. Bu çalışmada durumluk kaygı ölçeği Alpha güvenirlik katsayısı 0.58 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılmayı kabul eden hemşirelik öğrencilerine ders aralarında ve sınıfta kişisel bilgi formu, psikolojik yıldırma (mobbing) ölçeği ve durumluk- kaygı envanteri formları yüz yüze uygulanmış olup, formların yanıtlanma süreleri 15-20 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 18.0 paket programı kullanıldı. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler sayı, frekans, ortalama ve standart sapma kullanıldı. Ölçeklerin puan ortalaması normal dağılımı kolmogrov-smirnov testi ile değerlendirildi. Normal dağılım göstermediği için iki grupta aritmetik ortalama arasındaki puan farkı Mann Whitney U testi ve ikiden fazla gruplarda aritmetik ortalama arasındaki puan farkı Kruskal- Wallis testi ile analiz edildi. Ölçeklerin puan ortalaması arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile belirlendi. Tüm analizlerde $p < 0.05$ istatistiksel önemlilik değeri olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesi araştırmanın yürütüldüğü Fakültenin Dekanlığı'ndan, Yüksekokul Müdürlüğü'nden, Klinik Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'ndan ve hemşirelik öğrencilerinden yazılı izinler alındı.

BULGULAR

Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri tablo 1'de verilmiştir. Öğrencilerin yaş ortalamasının 20.86 ± 1.55 , %73.4'ünün kız öğrenci, %96.8'inin bekar, %39.9'unun 2. sınıf öğrencisi, %6.2'sinin sağlık meslek lisesi mezunu olduğu belirlendi.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri (n=406)

Özellikler	n	X±SD %
Yaş		20.86±1.55
Cinsiyet		
Kız	298	%73.4
Erkek	108	%26.6
Medeni durum		
Bekar	393	%96.8
Evli	13	%3.2
Sınıf		
2. sınıf	162	%39.9
3. sınıf	138	%34.0
4. sınıf	106	%26.1
Mezun olduğu lise		
Sağlık meslek lisesi	25	%6.2
Diğer liseler	381	%93.8

Öğrencilerin %52.7'sinin klinikte kendini girişken olarak tanımladığı, %58.4'ünün hemşireliği isteyerek seçtiği, %35.5'inin klinikte heyecanlı hissettiği, %51.2'sinin klinikte mobbinge maruz kaldığı, %33.7'sinin hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıkları, mobbing uygulayanların %60.1 oranında kadın olduğu saptandı (Tablo.2).

Tablo 2. Katılımcıların Klinikte Mobbing Yaşama Deneyimleri (n=406)

Özellik	n	%
Klinikte kendini tanımlama		
Girişken	214	%52.7
Çekingen	127	%31.3
Saldırgan	11	%2.7
Diğer	54	%13.3
Mesleği isteyerek seçme		
Evet	237	%58.4
Hayır	169	%41.6
Klinikte sıklıkla hissettiği duygu		
Heyecan	144	%35.5
Huzursuzluk	64	%15.8
Rahatlık	85	%20.9
Endişe	68	%16.7
Diğer	45	%11.1
Klinikte mobbinge maruz kalma durumu		
Evet	208	%51.2
Hayır	201	%48.8
Mobbing uygulayan kişi (n=208)*		
Hemşireler	70	%33.7
Hasta veya yakınları	26	%12.5
Öğretim elemanı	11	%5.3
Diğer sağlık profesyonelleri (doktor, diyetisyen)	6	%2.9
Hastane idarecileri	6	%2.9
Arkadaşlar	4	%1.9
Belirtmeyenler	85	%40.8
Mobbing uygulayan kişinin cinsiyeti (n=208)*		
Kadın	125	%60.1
Erkek	83	%39.9

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Öğrencilerin durumluk kaygı ölçeği puan ortalaması 45.16 ± 10.34 , mobing maruziyet ölçeği puan ortalaması 0.62 ± 0.74 ve alt boyutları puan ortalamaları sırasıyla işten izolasyon 0.62 ± 0.83 , mesleki statüye saldırı 0.78 ± 0.88 , kişiliğe saldırı 0.59 ± 0.77 , direkt negatif davranış 0.59 ± 0.73 olarak bulundu. Öğrencilerin psikolojik yıldırma (mobing) ölçeği ile işten izolasyon, mesleki statüye saldırı, kişiliğe saldırı ve direkt negatif davranış alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunurken, psikolojik yıldırma (mobing) ölçeği ve DKÖ arasında düşük düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. DKÖ ve işten izolasyon, mesleki statüye saldırı, kişiliğe saldırı ve direkt negatif davranış alt boyutları arasında da düşük düzeyde pozitif yönde korelasyon bulundu (Tablo 3).

Tablo 3. Ölçeklerden ve Alt Boyutlardan Alınan Puan Ortalamaları ile Korelasyon Dağılımı

Ölçekler	X±SD	DKÖ	
		r	p
Durumluk kaygı	45.16± 10.34		
Mobing maruziyet ölçeği	0.62±0.74	0.234	<0.001
İşten izolasyon	0.62±0.83	0.180	<0.001
Mesleki statüye saldırı	0.78±0.88	0.197	<0.001
Kişiliğe saldırı	0.59±0.77	0.219	<0.001
Direkt negatif davranışlar	0.59±0.73	0.201	<0.001

Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik ve klinikte mobbing yaşama deneyimleri ile psikolojik yıldırma (mobing) ölçeği ve durumluk kaygı envanteri puan ortalamalarının karşılaştırılmasında; psikolojik yıldırma (mobing) ölçeği puan ortalamaları klinikte mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre istatistiksel olarak daha yüksek bulunurken ($p<0.001$), diğer özelliklerde istatistiksel fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Psikolojik yıldırma (mobing) ölçeği alt boyutlarından işten izolasyon, mesleki statüye kişiliğe saldırı ve direkt negatif davranış puan ortalamaları klinikte mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre istatistiksel olarak daha yüksek bulunurken ($p<0.05$), diğer özelliklerde istatistiksel fark bulunmadı ($p>0.05$). Mesleki statüye saldırı puan ortalamaları klinikte heyecan ve huzursuzluk hissedenlerde diğer duyguları yaşayanlara göre istatistiksel olarak daha yüksek bulundu ($p<0.001$).

Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, mesleği isteyerek seçmeyenlerin seçenlere göre, huzursuzluk yaşayanların heyecan ve rahatlık duygusu yaşayanlara ve klinikte kendini saldırgan olarak tanımlayan öğrencilerin girişken ve çekingen olarak tanımlayanlara göre DKÖ puan ortalamasının istatistiksel olarak daha yüksek olduğu ($p<0.05$), bekar olanların, 4.sınıfların, diğer liselerde okuyanların, ve klinikte mobbinge maruz kalmayanların DKÖ puan ortalamasının daha yüksek olduğu ancak aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı olduğu saptandı ($p>0.05$) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Sağlık çalışanlarının iş yerinde mobbinge uğrama bakımından diğer mesleklere göre yüksek risk taşıyan meslek grubu olduğu ifade edilmektedir. Klinikte uygulamalı eğitim, hemşirelik eğitimin temel parçasıdır. Hemşirelik eğitiminin ve hasta bakım hizmetinin niteliği açısından teorik bilginin, klinik uygulama ile tamamlanması gerekmektedir. Hemşirelik eğitimindeki temel amaç; öğrenci hemşirelere profesyonel hemşirelik özelliklerini kazandırarak, kişisel gelişimlerini desteklemek ve meslek hayatına hazırlamaktır. Ancak literatürde sadece sağlık profesyonellerinin değil aynı zamanda klinik uygulamada bulunan hemşirelik öğrencilerinin de mobbinge uğradıkları belirtilmektedir (16). Öğrenci hemşirelere hastanelerde uygulanan mobbing, öğrencilerde öz saygı ve özgüvenin yitirilmesi, dikkat dağınıklığı, bıkkınlık ve kaygı gibi psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (16). Ancak klinisyen hemşirelerin; hemşirelik öğrencilerini benimseyerek öğrencilerle işbirliği yapması öğrencilerin klinikteki deneyimlerini olumlu etkilemektedir (20). Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma ile hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamadaki mobbing maruziyetinin kaygı düzeyi ile ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin %50.5'inin klinikte mobbinge maruz kaldığı, %33.7'sinin hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldığı ve mobbing uygulayanların %60.1 oranında kadın olduğu saptandı. Tonkuş ve Coşkun'un çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin %66.7'sinin hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldığı belirtilmiştir (21). Damla ve ark.'nın (2014) yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %49.2'sinin mobbinge maruz kaldığı, mobbing uygulayan kişinin %36.9 oran ile klinik hemşirelerinin ilk sırada yer aldığı ve %78.9'unun kadın olduğu belirtilmiştir (1). Öztürk ve Ulaş'ın (2019) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin %55.1'inin klinik uygulama esnasında mobbinge maruz kaldığı, mobbing uygulayanların % 82.1 oranında hemşireler olduğu ve mobbing uygulayanların %78.9'lık oran ile kadınlar olduğu belirlenmiştir (16). Araştırma bulguları literatür

Tablo 4. Katılımcıların Sosyodemografik ve Klinikte Mobbing Yaşama Deneyimleri ile Psikolojik Yıldırma (Mobing) Ölçeği ve Durumluk Kaygı Envanteri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Psikolojik yıldırma ölçeği	İşten izolasyon	Mesleki statüye saldırı	Kişiliğe saldırı	Direkt negatif davranış	DKÖ
Cinsiyet						
Kız	0.63±0.75	0.84±.97	1.15±1.00	0.90±.89	0.44±0.92	46.04±10.16
Erkek	0.59±0.72	0.83±.88	0.97±0.91	0.81±.86	0.47±0.81	42.68±10.44
MWU	14543.00	14661.50	14661.50	15088.50	15919.50	13292.00
p	0.137	0.255	0.167	0.328	0.838	0.007
Sınıf						
2. sınıf	0.54±0.62	0.74±0.77	1.08±0.93	0.68±0.66	0.33±0.66	46.03±10.10
3. sınıf	0.59±0.72	0.83±0.97	1.02±.89	0.80±0.82	0.36±0.80	43.28±10.50
4. sınıf	0.78±0.90	0.96±1.11	1.25±1.14	1.24±1.10	0.69±1.18	46.22±10.22
KW	3.644	1.808	1.830	3.626	5.898	5.364
p	0.162	0.405	0.400	0.163	0.052	0.068
Klinikte kendini tanımlama						
Girişken^a	0.92±0.93	0.88±1.03	1.19±1.07	0.87±0.94	0.51±.100	44.74±10.73
Çekingen^b	0.77±0.68	0.72±0.83	0.97±0.85	0.82±0.76	0.33±0.67	46.71±9.22
Saldırgan^c	1.30±1.27	1.52±1.48	1.26±1.02	1.08±1.34	1.25±1.44	50.80±16.51
Diğer^d	0.90±0.79	0.87±0.78	1.11±0.96	0.98±0.92	0.37±0.76	47.79±8.39
KW	3.475	0.1775	3.058	3.598	1.430	8.686
p	0.324	0.620	0.383	0.380	0.698	0.034
						a<b,c
Mesleği isteyerek seçme						
Evet	0.844.83	0.82±.90	1.06±.99	0.83±0.87	0.43±0.89	44.13±10.24
Hayır	0.92±.86	0.86±1.00	1.17±.97	0.94±0.91	0.47±0.89	48.52±9.42
MWU	18213.50	18931.50	18459.00	17901.00	18470.50	15517.00
p	0.119	0.335	0.175	0.063	0.098	<0.001
Klinikte sıklıkla hissettiği duygu						
Heyecan^a	0.96±0.88	0.97±0.100	1.19±1.01	0.90±0.87	0.55±1.00	45.01±10.08
Huzursuzluk^b	1.10±1.04	1.01±1.22	1.42±1.15	1.12±1.03	0.55±1.12	50.83±9.80
Rahatlık^c	0.66±0.60	0.51±0.65	0.83±0.64	0.78±0.79	0.41±0.77	42.02±11.55
Endişe^d	0.71±0.77	0.77±0.84	0.92±1.00	0.65±0.80	0.20±0.47	45.85±8.87
Diğer^e	0.81±0.73	0.74±0.70	1.02±.88	0.90±0.91	0.35±0.70	48.18±6.38
KW	7.716	4.912	10.193	4.312	1.097	24.952
p	0.103	0.296	0.037	0.365	0.895	<0.001
			e<a,b			(a<b; c<b,d)
Klinikte mobbinge maruz kalma durumu						
Evet	0.88±0.85	0.84±0.95	1.12±0.99	0.88±0.89	0.45±0.89	45.69±10.13
Hayır	0.70±0.69	0.66±0.94	0.80±.61	0.76±0.49	0.42±0.82	54.57±4.27
MWU	10882.50	13268.00	10433.50	10731.00	17857.70	19445.50
p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	0.004	0.327

ile benzerlik göstermektedir. Bu durumun nedeni sağlık ekibi içinde kadınların sayısal olarak çoğunlukta olması, iş yükünün ve hesap verme sorumluluğunun fazla olması ile açıklanabilir (1,16).

Öğrencilerin MMÖ puan ortalamaları klinikte mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre ve ölçek alt boyutlarından işten izolasyon, mesleki statüye saldırı, kişiliğe saldırı ve direkt negatif davranış puan ortalamaları klinikte mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre ve mesleki statüye saldırı puan ortalamaları klinikte heyecan ve huzursuzluk hissedenlerde diğer duyguları yaşayanlara göre istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$; $p<0.001$). Literatürde, kız öğrencilerin, işe yeni başlayanların daha fazla mobbinge maruz kaldığı yer almaktadır (1,22). Bu çalışmanın aksine, Fırat ve ark.'nın çalışmasında erkek öğrencilerin psikolojik şiddete daha fazla maruz kaldığı (23). Ergöl ve ark.'nın çalışmasında ikinci sınıf öğrencilerinin klinikte sözlü ve fiziksel şiddete daha fazla maruz kaldığı kal dördüncü sınıf öğrencilerinin ise cinsiyet ayrımcılığına daha fazla maruz kaldığı belirlenmiştir (24). Sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada mobbinge maruz kalan çalışanların iş doyumunun olumsuz yönde etkelediği belirtilmektedir (25). Budden ve ark. çalışmasında da öğrencilerin klinik uygulamada çoğunlukla hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıkları, bu maruziyetin öğrencilerin hasta bakım sürecini olumsuz etkilediği bulunmuştur (26). Bu sonuçlar klinikte maruz kalınan mobbingin öğrencilerin farkındalığını arttırdığı ancak öğrencilerin klinikte hem sorumluluk almasını olumsuz etkilediği hem de bireysel olarak klinikten uzaklaşmalarına neden olabileceğini göstermektedir.

Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, mesleği isteyerek seçmeyenlerin seçenlere göre, huzursuzluk yaşayanların heyecan ve rahatlık duygusu yaşayanlara ve klinikte kendini saldırgan olarak tanımlayan öğrencilerin girişken ve çekingen olarak tanımlayanlara göre DKÖ puan ortalamasının istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Hemşirelik öğrencilerinin kaygı ve umutsuzluk düzeyinin incelendiği bir çalışmada durumluk kaygı ölçeği puan ortalamasının yüksek olduğu, çalışmada kız öğrencilerin, son sınıf öğrencilerin ve bölümü isteyerek seçmeyenlerin durumluk kaygı puan ortalamasının daha yüksek olduğu bulunmuştur (27). Bayar ve ark.'nın (2009) yaptığı çalışmada bölümü isteyerek seçmeyenlerin ve birinci sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı puanının daha yüksek olduğu, öğrencilerin klinik uygulamada heyecanlı hissettiği belirtilmiştir. Araştırmada 4. sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı puanının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak öğrencilerin birinci sınıfta ilk klinik uygulamaya çıkarken kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (28) Hemşirelik eğitiminin klinik uygulamasında sınıf atlandıkça kaygı düzeyinin azalması beklenirken araştırmamızda kaygı düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu durumun nedeni klinik uygulama sayısı ve süresi arttıkça karşılaşılan stresörlerin de daha fazla olmasının kaygı düzeyini arttırması ile açıklanabilir. Aynı zamanda son sınıfta öğrencilerin klinikte sorumluluk alma duygularının artması ile de ilişkilendirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda, klinikte uygulama yapan hemşirelik öğrencilerinin yarıdan fazlasının klinikte mobbinge maruz kaldıkları ve mobbinge maruz kalan öğrencilerin klinikte durumluk kaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, klinik uygulama esnasında hemşirelik öğrencilerinin mobbinge maruz kalmalarını önlemek amacıyla okul-hastane işbirliğinin sağlanması ve sürdürülmesi, klinikte çalışan hemşireler ile etkili iletişimle sürdürülmesi ve hemşirelerin de desteklenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Ateş D, Kaplan A, Öztürk S, Zorlu Ö, Akburak M, Çelikel E, Özpınar G, Özkan T. Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinde Klinik Stajda Mobbing Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2014;2 (1):30-38.
2. Demir Y, Çavuş FM. Mobbing'in Kişisel ve Örgütsel Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2009; 2(1):13-23.

3. Yıldırım D, Yıldırım A. Development and Psychometric Evaluation of Workplace Psychologically Violence Behaviors Instrument, *Journal of Clinical Nursing*, 2008; 17: 1361-1370.
4. Tatar ZB, Yüksel Ş. Mobbing at Workplace-Psychological Trauma and Documentation of Psychiatric Symptoms. *Archives of Neuropsychiatry*. 2019; 56.1:57-62.
5. Einarsen S. Harassment and bullying at work:A review of the Scandinavian Approach. *Aggress Violent Behav*. 2000;5:379-401.
6. Demir G, Bulucu G D, Özcan A, Yılmaz D, Şen H. Hemşirelerin Mobbinge Uğrama Durumlarının Belirlenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2014;4(1):1-5.
7. Kılıçaslan S, Kaya, A. Mobbingin Örgütsel Sinizm Üzerine Etkisi, Hemşireler Üzerinde Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 2017;1(25):9-25.
8. Khaghanyrad E. Birinci Basamakta Çalışan Hemşirelerin Mobbing Düzeylerinin ve Algılarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı 2018 Erzurum. (Danışman Dilek KILIÇ).
9. Günay U, Oltuluoğlu H, Aylaz R, Çalışkan Z, Tuncay S. Hemşirelerin Mobbing Davranışlarına Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016;5(2):12-18.
10. Özdemir S, Tosun B, Bebiş H, Yava A. Hemşire Kaleminden Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Saldırı. *TAF Prev Med Bull* 2013;12(2):18 -192.
11. Koh, WMS. Management of work place bullying in hospital: A review of the use of cognitive rehearsal as an alternative management strategy. *International Journal of Nursing Sciences*, 2016, 3.2: 213-222.
12. Al Omar, M., Salam, M., & Al-Surimi, K. Workplace bullying and its impact on the quality of healthcare and patient safety. *Human resources for health*, 2019,17(1), 1-8.
13. Sharif F, Masoumi S. A qualitative study of nursing student experiences of clinical practice *BMC Nursing*. 2005;(6):4).
14. Erbil N, Kahraman NA, Bostan ÖN. Hemşirelik Öğrencilerinin İlk Klinik Deneyim Öncesi Anksiyete Düzeylerinin Belirlenmesi. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2006;9(1).
15. Kutanis ÖR,Tunç T. Hemşirelerde Benlik Saygısı ile Durumluk ve Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki: Bir Üniversite Hastanesi Örneği”, *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2013;15(2):1-15).
16. Öztürk A, Karaahmetoğlu UG. Öğrenci Hemşirelerin Klinik Uygulamada Mobbinge Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi: Kastamonu Üniversitesi Örnekleme. *Social Sciences Studies Journal*. 2019;5(30):642-654
17. Yılmaz S, Hacıhasanoğlu R, Karakurk P, Yıldırım A. Sağlık Yüksekokulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Klinik Uygulamaya İlişkin Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesi, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2008;11(1):69-75.
18. Yıldırım D, Yıldırım A. Sağlık Alanında Çalışan Akademisyenlerin Karşılaştıkları Psikolojik Şiddet Davranışları ve Bu Davranışların Etkileri. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2010;30(2):559-70.
19. Öner N, Le Compte A Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. İstanbul, 2. Baskı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1985:333.
<https://www.google.com/search?q=DURUMLUK+KAYGI+%C3%96L%C3%87E%C4%9E%C4%B0&oq=DURUMLUK+KAYGI+%C3%96L%C3%87E%C4%9E%C4%B0&aqs=chrome..69i57j0i22i30i9.4689j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8.erişim tarihi:29.05.2021>).
20. Metin A, Kulakaç Ö. Klinisyen Hemşirelerin Öğrenci Hemşirelere Değer Vermesini Etkileyen Faktörler Üzerine: Kalitatif Bir Araştırma. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi, JSHS*, 2021, 6(2): 345-366.
21. Tonkuş MB, Coşkun A. Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Klinik Uygulamada Mobbinge Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi. *Türk Hemşireler Derneği Dergisi*, 2021,2(1), 15-26.
22. Olgun H, Polatöz Z, Karaca A, Çiftçi S, Öztürk H, Serap E. Öğrencilerin Mobbing Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2013, 2(4), 431-442.
23. Fırat, İ., Uzuntarla, Y., Ceyhan, S. Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Hastane Staj Uygulamalarında Mobbinge Maruziyet Durumlarının İncelenmesi. *Researcher*, 2017,5(4), 369-381.
24. Ergöl, Ş., Kürtüncü, M. Hemşirelik Öğrencilerinin Uygulama Alanlarında Karşılaştıkları Şiddet. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2013,(1), 65-69.
25. Kılıç Bayageldi, N., Tel, H. Sağlık Çalışanlarında Mobbing Algısı ve İş Doyumunun Belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 2017,25(1), 31-40.
26. Budden, L. M., Birks, M., Cant, R., Bagley, T., Park, T. Australian nursing students' experience of bullying and/or harassment during clinical placement. *Collegian*, 2017,24(2), 125-133
27. Sevinç S, Özdemir S. Hemşirelik Öğrencilerinin Kaygı ve Umutsuzluk İlişkisi: Kilis Örneği. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 2017; 19(2):14-24.
28. Bayar K, Çadır G, Bayar B. Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Uygulamaya Yönelik Düşünce ve Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesi. *TAF Prev Med Bull* 2009; 8(1):37-42.